

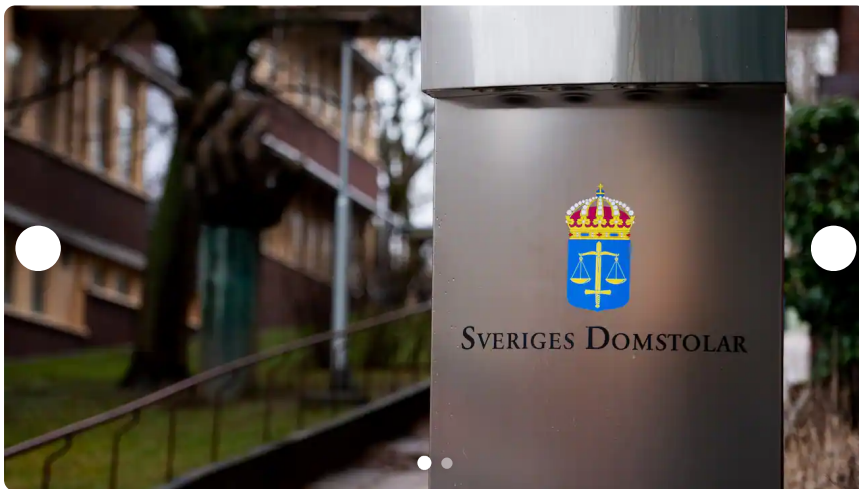
Nils Funcke

Nu hotas journalistiken – av svenska domstolar

Publicerad 2 maj 2024 kl 06.15

Kommersiella databaser är nödvändiga för många journalistiska granskningar, men en snäv tolkning av GDPR gör att allt fler domstolar vägrar lämna ut uppgifter.

Nils Funcke ser hur den samhällsnyttiga journalistiken nu hotas.

En handfull domstolar vägrar lämna ut domar och andra allmänna handlingar till databaser som används av journalister, med hänvisning till EU:s dataskyddsförordning (GDPR), skriver Nils Funcke.

Foto: NILS JAKOBSSON / BILDBYRÅN

Kulturen

[Dela artikel](#) [Kopiera länk](#)

KULTURDEBATT. Inför valet 2022 publicerade [Smålandsposten en kartläggning](#) av brottsligheten bland de som kandiderade till förtroendeuppdrag i Kronoberg. En partiföreträdare var dömd till fängelse för penningtvätt, en annan för att ha smugglat tusentals liter alkohol.

I maj 2022 [berättade SVT nyheter](#) att vart tionde barn som omhändertagits utsatts för hedersvåld, och om brister i samhällets skydd av de utsatta.

I oktober förra året kunde [SvD berätta](#) att Foxtrotnätverket använde ett företag för godisexport för att dölja sin narkotikahandel.

Och i januari i år [avslöjade SVT nyheter](#) att 57 yrkeskriminella driver 68 bolag i Stockholm, allt från taxibolag till frisersalonger.

Ovanstående är exempel på hur svenska medier genom slagningar i kommersiella databaser med stora mängder allmänna handlingar kunnat blottlägga brottslighet och oegentligheter mot eller inifrån allmänt finansierad verksamhet. Strukturella problem och kriminellas metoder för att penetrera myndigheter för att komma över känsliga uppgifter, som till exempel [DN:s avslöjande om informatörer inom polisen](#), hade inte varit

MEST SETT

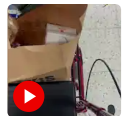

Senaste nyheterna från Expressen

Nyheter • Snackisar • Intervjuer

SVERIGE

Nova, 20, går med rullator

VÄRLDEN

Ryska skräckbomben träffar strandidyllen

SENASTE NYTT

06.15

Nu hotas journalistiken – av svenska domstolar

26 apr

Kulturministern har inte tid att träffa oss

26 apr

Vi måste få hem Ahmadreza Djalali

24 apr

Dagens chefer har en uppskruvad självbild

20 apr

Premium Tänk om Knausgård skulle bli lite modigare

18 apr

Vilken planet bor Mats Alvesson på?

18 apr

Premium SVT:s möten gjorde inget för kreativiteten

15 apr

Premium Universiteten behöver fler kurser – inte färre

02 apr

Premium Ska palestinska författare inte längre kunna skriva?

26 mar

Premium Smarta barn skaffar sig en hudvårdsrutin

möjligt utan offentlighetsprincipen och med stöd av databaser med uppgifter om företag, fastighetsinnehav och lagöverträdelser.

Publiceringarna kan alla prövas i domstol och inom det medieetiska systemet.

Nu hotas den samhällsnyttiga journalistiken.

Vid ett seminarium arrangerat av utredningen som ska se över regleringen av databaserna (Dir. 2023:145) presenterade undertecknad en enkät där tioalet medieföretag lämnat omkring 90 exempel på kartläggningar, varav några nämnts ovan. Även om enstaka av dem teoretiskt skulle kunnat ha genomförts utan tillgång till databaserna, hade de sannolikt inte blivit gjorda av resursskäl.

Utgivare, researchers och journalister uttrycker att databaserna i dag är en förutsättning för att bedriva undersökande journalistik. De är centrala för anskaffning av uppgifter men också för bakgrundsinformation och faktakontroll i det dagliga nyhetsarbetet.

Nu hotas den samhällsnyttiga journalistiken.

En handfull domstolar vägrar lämna ut domar och andra allmänna handlingar till databaserna med hänvisning till EU:s dataskyddsförordning (GDPR). En hovrätt har ställt sådana förbehåll för utlämnande att uppgifterna blir oanvändbara.

Enligt GDPR får fullständiga register över domar i brottmål endast föras om det sker under myndighetskontroll. Undantag kan medges för journalistiska ändamål eller akademiska och litterärt skapande, efter att en avvägning mellan yttrandefrihetsintresset och skyddet av den personliga integriteten gjorts av myndigheterna.

De aktuella domstolarna liksom tillsynsmyndigheten IMY (Integritetsskyddsmyndigheten) anser inte att databaserna utgör journalistisk verksamhet. Det tyder på okunnighet och en snäv syn på journalistik.

Den publicistiska processen kan schematiskt delas in i fyra led: idé, anskaffning, värdering och publicering.

Rätten att anskaffa uppgifter finns inskriven i grundlag. Medierna utgör en del av den konstitutionellt reglerade kontrollmakten. Det kommer bland annat till uttryck i att även verksamheter som inte själva offentliggör uppgifter, utan endast serverar medierna med underlag, till exempel TT och nyhetsbyrån Siren, har samma juridiska status som till exempel DN:s webbplats.

Sveriges riksdag har tydligt markerat att regleringen i svensk grundlag har företräde framför GDPR.

Andra databaser som tillhandahåller bland annat brottmålsdomar, till exempel Acta publica, Verifiera och Info-torg har, genom att skaffa ett utgivningsbevis, motsvarande skydd av tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) som traditionella medier.

Sveriges riksdag har tydligt markerat att regleringen i svensk grundlag har företräde framför GDPR. Enligt dataskyddslagen, 1 kap. 7 §, ska GDPR inte

tillämpas om reglerna i förordningen kommer i konflikt med bestämmelserna i YGL och TF.

Kortfattat innebär det att TF:s regler om rätten att ta del av och hantera allmänna handlingar inte begränsas av EU-rätten. Riksdagen kan, med stöd av den så kallade delegationsbestämmelsen i YGL, i en lag undanta databaser med uppgifter om enskildas hälsa, etniskt ursprung och sexualliv från grundlagsskyddet om de ingår i uppgiftssamlingar som är sökbara och formerna för tillgängliggörandet innebär "särskilda risker för otillbörligt intrång i enskildas personliga integritet".

En förutsättning för att aktivera delegationsbestämmelsen från 2019 är att riksdagen beslutar om det i lag. Det har inte skett.

Därtill har regeringspartierna två gånger, 2018 och 2022, med hänvisning till offentlighetsprincipens betydelse stoppat att även databaser med lagöverträdelser ska undantas enligt delegationsbestämmelsen.

Därmed kommer databaser med kompletta uppgifter om lagöverträdelser att bli förbehållna myndigheter.

Även om Högsta domstolen och/eller Högsta förvaltningsdomstolen (HD/HFD) korrigerar domstolarnas vägran att lämna ut brottmålsdomar till rättsdatabaserna, precis som skedde efter införandet av personuppgiftslagen (PUL) 1998, vilar regeringen på hanen i väntan på att deras utredare ska leverera färdig lagtext.

I stället för grundlag är tanken att GDPR ska tillämpas. Därmed kommer databaser med kompletta uppgifter om lagöverträdelser att bli förbehållna myndigheter.

Beroende på hur lagtexten utformas riskerar en ändring att träffa inte bara de kommersiella databaserna, utan också publiceringar där medierna anskaffat uppgifterna på andra sätt. En sammanställning med namngivna personers lagöverträdelser skulle kunna anmälas till IMY och prövas enligt GDPR, inte enligt tryckfrihetsförordningens rättegångsregler med jurymedverkan.

Frågan gäller inte bara framtiden för den granskande journalistiken utan allas rätt att med hjälp av offentlighetsprincipen anskaffa uppgifter.

Databaserna skulle inte överleva utan grundlagsskydd.

Jag kan höra invändningen. "Rätten till insyn påverkas inte. Begränsningarna gäller bara hur personuppgifter får sammanställas och tillgängliggöras."

När nya former för att hantera hos myndigheterna införts har bestämmelserna, om än senfärdigt och halvhjärtat, förändrats. Det har skett genom att myndigheternas utrustning och möjligheter ställts till allmänhetens förfogande, till exempel genom att på begäran ta fram potentiella handlingar och möjlighet att få handlingar digitalt via e-post.

Att inte låta medier, advokater, företag och enskilda använda de tekniska möjligheterna för att ta del av, sammanställa och korsköra handlingar förvandlar rätten till insyn till ett prydnadsföremål, vacker att beskåda, men tappat på en stor del av sitt bruksvärde.

Databaserna skulle inte överleva utan grundlagsskydd. Integritetsintresset däremot kan upprätthållas genom att domstolarna, precis som i dag, sekretessbelägger uppgifter om enskilda med stöd av bestämmelserna i svensk lag innan domarna lämnas ut, oavsett om det sker i pappersform eller digitalt.

Samtidigt som allmänhetens rätt begränsas med hänvisning till skyddet av den personliga integriteten och brottsbekämpningen vidgas myndigheternas möjligheter att utbyta uppgifter. De ska inte bara ha en möjlighet utan också en skyldighet att dela information.

Likställdheten mellan myndigheter och medborgare rubbas till "storebrors" fördel. Motiverade ändringar drivs för långt och okontrollerat samtidigt som mediernas roll som kontrollmakt tyglas. Statsministerns parti och justitieminister **Gunnar Strömmer** har övergett sin slogan om att "storebror ser dig" och ägnar sig i stället åt draksädd.

Av Nils Funcke

Nils Funcke är journalist och yttrandefrihetsexpert.

[Anmäl text- och faktafel](#) [Anmäl till Medieombudsmannen](#)

Detta är en kulturartikel, där skribenter kan uttrycka personliga åsikter och göra bedömningar av konstnärliga verk.

TIPSA OSS

SMS/MMS: [0790 - 643 643](tel:0790643643)

Mejla: tipsa@expressen.se

[Fler tipsalternativ](#)

PRENUMERATION

[Expressen Premium](#)

[Expressen Premium Max](#)

[Pappersprenumeration](#)

KONTAKTA OSS

[Redaktionen](#)

[Kundservice](#)

[Press](#)

[Jobba hos oss](#)

[Om Expressen](#)

[Information in other languages](#)

ANSVARIGA

Chefredaktör: [Klas Granström](#)

Biträdande chefredaktör: [Karin Olsson](#)

Kulturchef: [Victor Malm](#)

Politisk redaktör: [Patrik Kronqvist](#)

Verkställande direktör: [Anders Eriksson](#)

Annonsdirektör: [Paul Brandenfeldt](#)

[Hantera kakor](#)

[Kakpolicy](#)

[Upphovsrätt och AI](#)

[IAB Sweden Golden Standard](#)

[Personuppgifter](#)

[Annonser](#)

[Bonnier News](#)

[Anmäl till Medieombudsmannen](#)

[Anmäl störande/felaktig annons](#)

[Sitemap: A till Ö](#)

EXPRESSEN

Expressen är en del av Bonnier News

Ansvarig utgivare: Klas Granström

Affärsområdeschef: Klas Granström

© Expressen AB

[Mobilversion](#) [Tabletversion](#) [Webbversion](#)